

Актив српског језика и књижевности

ЧЕТВРТИ РАЗРЕД

Школска 2009/2010. година

СЕПТЕМБАР

1. УВОДНИ ЧАС

Упознавање ученика са планом и програмом рада, уџбеницима, лектиром и наставним методама.

ОБАВЕЗНА ЛЕКТИРА:

Виљем Шекспир: *Хамлет* (октобар);
Самјуел Бекет: *Чекајући Годоа* (новембар);
Фјодор М. Достојевски: *Злочин и казна* (фебруар);
Албер Ками: *Странац* (март);
Иво Андрић: *Проклета авлија* (април);
Меша Селимовић: *Дервиш и смрт* (мај).

1. КЊИЖЕВНОСТ

Проучавање књижевног дела (слојеви књижевног дела: звучање, значење, свет дела, идеја).
Методологија проучавања књижевности (позитивистичка, психолошка, феноменолошка и структуралистичка метода, теорија рецепције, плурализам метода). Динамичка структура дела.
Јединство структурних елемената књижевноуметничког дела. Смисао и задаци проучавања књижевности.

- Примена методолошких поступака на делима за обраду (Десанка Максимовић: *Тражим помиловање* (избор), Васко Попа: *Каленић* и избор из *Коре*, Бранко Миљковић: *Ватра и ништа*, Бранко Ћопић: *Баишта слезове боје* (избор), Владан Десница: *Прољећа Ивана галеба*, Самјуел Бекет: *Чекајући Годоа* и Волфганг Гете: *Фауст*).
- Савремена књижевност (Албер Ками: *Странац*, Хорхе Луис Борхес: *Чекање*, Стеван Раичковић: *Септембар* и избор из *Камене усаванке*, Миодраг Павловић: *Реквијем*, Иво Андрић: *Проклета авлија*, Меша Селимовић: *Дервиш и смрт*, Михајло Лалић: *Лелејска гора*, Добрица Ћосић: *Корени*, Антоније Исаковић: *Кроз грање небо*, Александар Тишма: *Употреба човека*, Данило Киш: *Енциклопедија мртвих*, Борислав Пекић: *Време чуда*, Душан Ковачевић: *Балкански шпијун* и Милорад Павић: *Хазарски речник*);

2. ЈЕЗИК

- Синтакса (падежни систем, конгруенција, систем зависних реченица, систем независних реченица, негација, глаголска времена и глаголски начини, напоредне конструкције, информативна актуализација, комуникативна кохезија)
- Општи појмови о језику;

3. КУЛТУРА ИЗРАЖАВАЊА

- Усмено и писмено изражавање (писмени задаци)
- Правописне и стилске вежбе
- Тестови (полугодишњи и годишњи).

pdfMachine

Is a pdf writer that produces quality PDF files with ease!

Produce quality PDF files in seconds and preserve the integrity of your original documents. Compatible across nearly all Windows platforms, if you can print from a windows application you can use pdfMachine.

Get yours now!

2. Уводно предавање: СМИСАО И ЗАДАЦИ ПРОУЧАВАЊА КЊИЖЕВНОСТИ

Смисао проучавања књижевности је у поновном доживљавању и тумачењу дела. Не треба тежити крајњим и коначним одговорима, јер дело је отворено за нова читања и нова тумачења, дограђивања. Дело се сагледава и тумачи различитим методама: биографска, психолошка, социолошка, филолошка, позитивистичка, лингвистичка и др. Плурализам метода.

Наука о књижевности подразумева теорију књижевности, историју књижевности и књижевну критику. Да би се дело тумачило, потребно је стећи основна знања из поменутих области, а онда се приближавамо циљевима: објашњењу, разумевању и поимању. Етапе у досезању циљева: Зашто је нешто, шта је то нешто, ка изграђивању књижевног појма.

Задаци проучавања:

- ✓ Откривање тајни стваралачког процеса, извора, грађе, веза, утицаја, контекста...;
- ✓ Одређивање степана уметничке трансформације;
- ✓ Откривање елемената поезике;
- ✓ Откривање трајних вредности;
- ✓ Изграђивање књижевне културе и укуса
- ✓ Изграђивање комуникацијског односа који чине писац (пошиљалац поруке)-дело (порука)-читалац (прималац поруке)...

3. МИОДРАГ ПАВЛОВИЋ: *Научите пјесан*

-Програмска песма, песма о песми, песма у којој песник излаже свој песнички програм; песма као синоним за отпор насиљу и злу, који угрожавају слободу и достојанство човека.

-Песма је спас, избављење је у култури, језику, духу, знању, племенитости...

-Смисао и задатак књижевне уметности: ослобађање! Друштвена и хуманистичка мисија песника и песништва.

-Композиција: две садржинске целине (слика света, друштва, човека и одговор на питање света).

-Позив на отпор и побуну!

-Императиван тон, екскламативан лирски говор који пробија горњи вид на темену.

-Научити пјесан је једно од могућих решења света!

Питања: Ко су борци против откровења, дволичници и пандури, који пребијају кичме и вребају крв? Куда ће они што се клоне звери? Шта значи ући кроз гусле у мраморно око? Коју песму би требало сви да научимо?

4. ИСИДОРА СЕКУЛИЋ: *О култури*

-Речник Матице српске - „скуп свега што је људско друштво постигло и остварило у области производње, друштвене и духовне делатности□.

-Исидора Секулић - „Читање то је култура. Школа, почетак културе; путовања-културна панорама: читање-страст и сласт културе, култура сама.□

-Разликовање опште и књижевне културе.

-Зашто је језик чудан и величанствен?

-Задатак: Дефинисати уметност и културу. Говорна вежба.

5. Уметник (стваралац)-уметничко дело-читалац (прималац)

ИВО АНДРИЋ: *Разговор са Гојом*

Интенет у настави књижевности. Гојини радови у ученичкој интерпретацији.

-Есеј о уметности, стваралачком позиву – преплитање песничко-лирског и научно-објективног стила;

-Тумачење стваралачке методе шпанског сликара и гравера Франциска Гоје (1746-1828) у дијалошкој форми, што истовремено представља и расправу о Андрићевој поетици.

-Постоји унутрашња веза између Гојиног живота и његовог сликарског дела, јер нема уметности без живота.

-Поетичка инстанца. Једноставност, слобода и дубок живот оскудан сјајем и облицима.

-Уметник је *сумњиво лице, маскиран човек у сумраку, путник са лажним пасошем.*

-Истина је једна и древна, али постоји више начина да се истина искаже.

-Уметников задатак је да се одметне од закона и константно настоји да допуни неки виши и невидљиви ред.

-Природа је у служби уметника и у тој сарадњи се види демонско порекло уметности. Метафорична слика пчеле и тиме је уметник претеча Антихриста.

-Задатак:

Објаснити следеће Андрићеве речи: *Уметник је тако творац нових, сличних, али не и једнаких појава и варљивих светова по којима људско око може да шета са уживањем и поносом, али кроз које се, при ближем додиру, пропада одмах у амбис ништавила...* Размислити о природи уметничког позива.

6. СТВАРАЛАЧКИ, ТЕОРИЈСКИ И ПРОДУКТИВНИ ОДНОС ПРЕМА КЊИЖЕВНОСТИ

Читалац и проучавалац књижевности могу да приступе стваралачки (продуктивно) и теоријски (научно). Обичан читалац може и требало би да доживљава, осећа, осмишљава и домишља књижевно дело, учитава себе. Тиме је и он учесник, односно, стваралачка карика. Када је у питању читалац који испитује и стручно истражује дело, онда он у делу види објекат својих сазнавања и испитивања. Читалац је тада аналитичар који настоји да открије целину, делове, однос између целине и делова и однос међу самим деловима.

У стваралачке приступе убрајамо импресионистички, есејистички и уметнички.

Теоријски приступ истраживача тежи да буде објашњив, примењују се истраживачке методе, захтева се аналитичко-синтетичко мишљење, разноврсна унутрашња апаратура, терминологија, познавање поетике, уочавање иманентних односа, теоријско, филозофско, социолошко, психолошко знање, укуса, мисаоно и језичко богатство, широку књижевну културу...

7. ДЕСАНКА МАКСИМОВИЋ: *Шта ли те спречи*

-Песма о песми, о рађању песме, о процесу развијања песме: од заметка ка стаситој песми. Песма као живо биће у духу песничког бића.

-Апострофа (обраћање песми као у Раичковићевој песми *Септембар*).

-Лирски субјект поставља питање стваралачке инспирације које се само генерише у току стваралачког процеса.

-Феномен незадовољства оствареним и потреба за непрестаним стварањем. Стваралачки и продуктивни однос према књижевности.

-Дилема, контраст и питања-неверица.

-Мотив израстања песме: мелодија-звучна организација и оркестрација.

- Уметничка лепота је савршена и сваки покушај саопштавања, тј. крођења, осуђен је на пропаст. Савршена, уметничка лепота неухватљива је и остаје у слуху као музика речи до рађања.

-У чему је суштина реторског питања: ***Шта ли те то спречи да постанеш песма?*** Шта спречава песму да постане песма?

8. СТЕВАН РАИЧКОВИЋ: *Септембар*

- Три дистиха.
- Једноставан песнички језик којим се изражава сложен однос ствараоца и песничког дела. Напомена: Повезати са претходним лекцијама; Песма као илустрација обрађених појмова.
- Дијалочка форма или дијалог као облик говорења у књижевноуметничком делу. Ко са ким разговара? Песник са песмом или песник са собом о песми?
- Апострофа или директно обраћање. Интимност и саживљавање: песник и песма су једно, један живот.
- Песма је Биће, саговорник и сапутник. Када се пита да ли су живели, песник пита себе да ли је живео, јер сумња. Немоћан је пред својом пролазношћу, опадањем, одумирањем, преиспитивањем. Шта се супротставља песниковој сумњи? Како и зашто песма надживљава песника и човека?
- Мотив одрицања и лишавања зарад неке друге лепоте. Чег песма песника лишава, а шта му пружа?
- Мотив пролазности и мотив јесени у повезаности с мотивом сумње и мотивом песничког стварања. Зашто песник сумња у песму?
- Ако је дијалог, зашто песма ћути? Шта она доказује ћутњом? Шта нам то казује о самом стваралачком процесу?

(1) =1 () ()
 () () ()
 () () 9. ;
 () () ;
 10. () () 9.
 () () 30 .
 , , ,

:

1. ()

150

40%

2. () ().

()

3. ()

4. ()

20%

•

•

•

•

•

”

”

”

”

”

”

”

(

).

•

•

(), (), ()...

•

, ,

, , , ...

:

-

:

;

-

:

;

-

:

,

;

-

:

;

-

:

x,

y;

16.

(), (), ()
(), ()

:

17-20. SLOJEVITA STRUKTURA KNJIŽEVNOG DELA

Svako književno delo možemo raščlaniti na sledeće slojeve: **sloj zvučanja** (sloj glasova), **sloj značenja** (sloj reči i rečenica), **sloj sveta dela** (sloj prikazane predmetnosti, sloj aspekta) i **sloj ideja**.

SLOJ ZVUČANJA

Kao primer sloja zvučanja poslužiće nam pesma *Lijepi lve*:

Ive jaše kroz orašje.
Ive li je? Sunce li je?
Konjik li je? Vila li je?
Uzda li je? Zvezda li je?
Sedlo li je? Srebro li je?

U umetnički kom tekstu često se ponavljaju reči koje imaju blizak glasovni sastav, a različito značenje. Ponajviše u lirici, glasovna zvučnost je neobično povećana ponavljanjem istih glasova (aliteracija, asonanca, rima), npr. *jaše-orašje*, i nastojanjem da se što više približe zvuk (glas) i značenje reči, npr. *sedlo, srebro*. U prvom slučaju nastaje **eufonija**, tj. blagozvučnost, melodioznost, a u drugom **ekspresivnost** (izražajnost). Sledeći ovu osobinu jezika pesnici nastoje da glasovni sastav svoga jezika izraza harmonično složena misaono-emocionalnim značenjem dela. Tako sloj glasova u delu dobija umetničku funkciju, ostvaruje neku vrstu simbolike u kojoj se sjedinjuju misaono značenje i emotivno zvučenje.

U sloj zvučanja spada i ritamska organizacija književnog dela: u poeziji-stihovi i rime, u prozi-intonaciono talasanje rečenica kojima se ritmizira prozni umetnički tekst.

SLOJ ZNAČENJA

U umetnički kom tekstu treba najpre razjasniti logički smisao koje reči imaju u njemu: arhaizme, dijalektizme, stručne nazive itd. Ali, prevođenje reči na njihovo primarno značenje ne rešava umetničku zagonetku teksta, jer mnoštvo metaforičkih zamena reči upućuje na nešto drugo. Zato analiza sloja značenja kreće se od utvrđivanja pravog značenja reči do otkrivanja onih prenesenih i simboličkih značenja koja te reči dobijaju u umetnički kom tekstu. Prilikom analize uočavamo da se u njima prepliću prava i prenesena značenja. Rečenice mogu biti kratke, razvijene, interpolovane (umetnute), različito intonirane, eliptične,

perifrasti ne (opisne, koje objašnjavaju), gnomske, razgovorne... Sve to uti e na smisao teksta.

SLOJ SVETA DELA (SLOJ PRIKAZANE PREDMETNOSTI)

Predmet umetnosti je sam život, me utim dok život predstavlja *rasuti svet*, umetni ka slika sveta podrazumeva svet tzv. **usmerene predmetosti**, kojom umetnik saopštava ono što bitno karakteriše život i smisao koji mu on pridaje.

Sloj predmetnosti se obrazuje od pojedinih aspekata i podrazumeva sve što je opredme eno u književnom delu: likovi, predmeti, situacije, kako su, npr. izražene ljubav, mržnja, ljubomora, na in na koji pisac gradi pejzaže i kako ostvaruje metafori ke kvalitete (tragi nost, dramati nost, humor i sl.). Pod ovim slojem podrazumevamo i izgled predmeta koji pisac bira da bi taj predmet i sam nešto prikazao. **Umetnikova slika života je nova, stvarala ka vizija života, a ne život sam u njegovoj konkretnosti.**

SLOJ ASPEKTA (SLOJ UGLOVA POSMATRANJA)

Sloj apekta podrazumeva ne samo odnos pisca prema svojim junacima, ve i odnos itaoca prema delu, tj. sagledava li italac prikazane predmete, pojave, doga aje i likove onako kako ih sam pisac vidi. Književno delo se u procesu itanja konkretizuje. Ono sadrži tzv. **mesta neodre enosti**, koja italac ispunjava maštom, a kako je fantazija raznih italaca razli ita, to se i književno delo razli ito doživljava. italac, dakle, služe i se fantazijskim gledanjem ita književno delo i nadogra uje ga.

SLOJ IDEJA

Ideja u književnoumetni kom delu predstavlja dublji smisao (mnoštvo ideja i poruka) koji u sebi nosi i odašilje svaki strukturni element jednog umetni kog teksta.

I, na kraju, nezavisno od toga kojom se metodom italac služi, on to delo sagledava i analizira kao neraskidivo jedinstvo svih njegovih elemenata.

VEŽBA NA ASU

Popunjavanje *mesta nodre enosti* u pesmi *Lijepi Ive*. Portretisanje delije koji jezdi nekuda. Razjašnjavanje lirskih perspektiva: narodni peva , posmatra i italac. Muzika, ritam i zvuk. ime je to ostvareno? Ostavrenje zvu nog efekta

unutrašnjom rimom koja označava posebnu vrstu stiha. **Leoninski stih** je onaj stih u kojem se rimuju krajevi polustihova istog stiha. Navodimo primere iz obrađenih dela. Asonanca (ponavljanje vokala) i aliteracija (ponavljanje suglasnika). Ponavljanje zubno-strujnih suglasika š, z i s i eufonični efekat: kršenje grana pod konjskim kopitama, zveckanje srebrne opreme na konjaniku. Uticaj lirskih paralelizama anaforskog i epiforskog tipa, tj. ponavljanja na početku i kraju stiha. Upitna intonacija i retorska pitanja. Utisak ujednaenog ritmičkog kasa konja, ritmičko ponavljanje istih intonacionih segmenata, polustihova. Polovina stiha je konkretna pojava, a druga polovina komparativno-metaforička slika.

IVE, KONJANIK, UZDA, SEDLO : SUNCE, VILA, ZVEZDA, SREBRO

Pitanje ekspresivnosti. Odnos zvučenja i značenja. Poređenje iz registra nebeskih tela, vilinskih bića i skupocenih metala sa zvukom pesme. Zašto Ivo jaše kroz orašje? Kroz orahovu šumu, a ne carskim drumovima, sa opasanim oružjem, junačkim. Ivo samo jaše i opisana je njegova lepota u šumskom ambijentu, blještava lepota u prelamanju sunca, u odori svojstvenoj, ne u junačkim atributima. Ivo je momak, lep momak, ne junak koji deli megdane. Mlad momak, neoženjen. Ko bi mogao tako da ga sagledava?

21.

:

-

20.

:

,

,

;

87

;

- ()

,

,

,

,

,

;

-K

:

;

()

;

,

;

,

;

;

;

-

(,);

,

-

(())

:

,

;

-

:

(

);

,

;

-

:

;

-

-

,

,

,

;

-

();

-

:

,

;

;

-

:

.

22.

:
- ;
- , ;
- !;
- :
- , ;
- :
- , , ... , ,
- , ; ,
- ; ,
- , , - !
- : , ;
- ? ? ,
- , ;
- ; ,
- (;
- (, () ,
- (,) ;
- : (,) ;
- : , , ; ;
.

23-24.

:

- : ;

: ;

- , .

1601. ,
10.

12. .

- - .

- , , ,

: - .

- , , , ,

+ , ; ; .

- . .

- , - .

- , , , ,

? ? ? ?

? , !

? , .

- : , , .

- : , , .

- (.

). , ,

.

, 1948)

(

, 1946).

(

(

, 1957),

, -

-

,

1931.

(1948),

).

(

1970.

!

()

1969.

-

-

-

-

-

-

•

•

•

•

